

СРЕТЕЊЕ СА ДИМИТРИЈЕМ ДАВИДОВИЋЕМ**

Тог младог, сунцем окупаног, фебруарског поподнева упутио сам се грочанским путем ка моме Смедереву. Свратио сам најпре до Југова. Спустио сам се поред ресторана Белведере, који се налази на месту некадашњег одмаралишта „Херој Срба“. Нова времена – модерни стилови. Видим да се гради и ради. Смедеревци заслужују да се срећу на њиховом традиционалном излетишту, које треба да буде уређено и весело.

Настављам путем поред снажне конструкције недовршеног стадиона „Тврђава“ ФК Смедерево. Улазим у град и скрећем десно, према Карађорђевој брду и старом гробљу. Пролазим кроз капију и корачам неких педесетак метара. Стижем до цркве Успења Пресвете Богородице. Уз њену бочну страну која гледа на град и Дунав, налази се невелика надгробна плоча. На њој је текст који се још увек не предаје сивој патини времена. Пише: „ДИМИТРИ ДАВИДОВИЋ, САВЪ СРБИНЪ РОДИО СЕ У ЗЕМУНУ У ЦАРСТВУ АУСТРИСКОМЪ 12 ОКТОМВРІЯ 1789 А УМРЕО 25го МАРТА 1838 године У СМЕДЕРЕВУ У СЕРБИИ.“ Да ли се у овом сажетом изразу налази склад сретења свих животних противречја – материјалних и духовних? Димитрије Давидовић је рођен у тадашњој културној, али ауторитарној Европи, „оне године у којој је избила Велика француска револуција“ (Драгољуб Поповић). Овај свет напустио је у Смедереву, последњој престоници средњовековне Србије. Неколико година раније, у дипломатској

* Аутор је редовни професор на Правном факултету Универзитета у Београду и судија Уставног суда Републике Србије. Електронска адреса аутора: vpetrov@ius.bg.ac.rs.

** Текст је изворно објављени у дневном листу Политика: „Сретење са Димитријем Давидовићем“ (15.02.2024).

радњи у којој је и он имао учешћа, Србија је направила први званични корак (Хатишериф из 1830) ка осамостаљењу од Отоманског царства.

Последњи пут срео сам се на овом месту са духовним праоцем свих нас што се с уставом петљамо у новембру 2021. године. Било је то пред уставни референдум о независном правосуђу, тој недосањаној идеји коју је Давидовић први међу Србима записао у Сreteњском уставу, своме делу, које је задобило живот вечни док је Срба и српскога рода. Тај устав који је исијавао идеје европског просветитељства, написан лепим стилем, означио је почетак живота модерне и слободне Србије. Због противљења Великих сила, умро је одмах по рођењу, наслутивши и физичку смрт свог творца. Давидовић је по укидању Устава пао у немилост књаза Милоша, изгубио службу, одселио се у Смедерево и ту скончао у оскудици, болести и привременом заборау од свих. Као да га је његово дело повукло у неке друге, лепше и светлије одаје...

Крајем 80-тих година прошлог века, Србија је, као и друге државе бившег реал-социјалистичког блока, кренула привидно својим путем, ослобађајући се стега ауторитарне социјалистичке уставности. У Европи, у којој је тада обновљена идеја о политичком уједињењу, измишљен је и концепт европског уставног наслеђа. Ту европску ризницу чине уставни принципи и идеје западноевропских држава – Велике Британије са њеним концептом владавине права без писаног устава, Француске са њеним демократским и слободарским уставима који су били толико трајни да су називани „сезонском робом“, Италије која је први устав добила после уједињења 1861, Немачке чији је први демократски устав био Вајмарски из 1919. и трајао до појаве Хитлера итд. У тој „ризници“, на пример, први европски устав је онај француски из септембра 1791, а не Устав Пољске из маја 1791. У њој нема места за један од најлибералнијих устава друге половине 19. века – Устав Краљевине Србије из 1888. Много је сличних примера.

Државе Централне Европе морале су тих 90-тих да „ампутирају“ своју националну уставну традицију, иако су њено извориште и практични дometи били у основи исти као и они који су одликовали западно-европске демократије. На пример, Видовдански устав из 1921. је по каталогу људских права био испред авангардног Вајмарског устава (и један и други су важили кратко време, и, углавном, се нису примењивали). У том периоду немале политичке и уставне хипокризије, који још увек траје, привидно су, са становишта европских стандарда и вредности, најспорије напредовале државе које теже да сачувају језгро или минимум националног достојанства, а не припадају западно-европским

силама, као што су, на пример, Мађарска, Пољска, Словачка, Румунија, а Србија поготово, јер је она морала и мора да се практично одрекне „сва себе“ да би постала део велике европске заједнице.

Највећу штету, показаће се, претрпела је сама идеја Европе као политичке заједнице која је требало да почива на два стуба – на федералном принципу јединства у различитостима и на правој, грађанској – а не обезличеној, технократској – демократији. Само таква она је могла бити респектабилни гео-политички чинилац, а не лицемерни професор који са ледених алпских висина или из бриселских „амфитеатара“, без присуства студената, дели савете и препоруке о демократији и владавини права. Политичка заједница попут данашње Европе без грађана, односно без праве демократије управо је налик таквом професору. А професор ужива ауторитет само ако живи највећим делом оним животом којим подучава своје студенте...

„Да ли се, у ствари, ишта суштински променило у односу на Ваше време, оче?“, питам Димитрија загладан у скромни оквир његовог овоземаљског борава. Учинио ми се, тачније био сам сасвим сигуран да чујем следеће речи: „Огромна противречја увек су била одлика државног живота и живота међу државама. Њима се не треба чудити нити им се повиновати него им ићи у сусрет са визијом бољег света. Снагу за велика прегнућа не треба црпети из папирнатих прокламација, голих принципа и беживотних препорука, него из духовних извора у којима се сусрећу најбоље тековине европског и националног идентитета и културе. **Култура је највећа моћ! Европска култура слободарског родољубља**, како се то говорило некад, односно **разборити патриотизам** данас! Ово место где сада стојиш једно је од таквих изворишта, а порука нашег Сретењског устава и празника Сретења је да прави живот није у бежању нити у покоравану, није у опонашању нити подилажењу, није у снази мисли него у снази дела, није у сили принуде него у моћи вере. Та вера, међутим, не сме бити заглавана само у славну прошлост, већ и у промишљену будућност. **Можеш да одмориш сине, али не смеш да одустанеш! И кад мислиш да си остављен од свих, нек твоје дело осветљава пут! А то дело не очекуј да разуме садашњост. Кад оно постане историја, њега ће срести будућност.**“

Након добијеног одговора спустих се улицом до моје основне школе „Димитрије Давидовић“. Био је заиста сунчан дан, али сам и ја изнутра осећао светлост сусрета обновљене вере и спокојног мира. Нема стајања. У сусрет противречјима до светле победе!